

Abdülbâkî b. Ahmed ve Manzum *Bânet Su'Âd* Tercümesi

MUSTAFA IRMAK

Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi , İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati,
Rize, Türkiye mustafa.irmak@erdogan.edu.tr

Geliş Tarihi / Received Date : 30.03.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date : 23.06.2022
Yayın Tarihi / Published Date : 30.06.2022

Atıf / Cite as

Irmak, Mustafa. "Abdülbâkî b. Ahmed ve Manzum *Bânet Su'Âd* Tercümesi". *İstem* 20/39 (2022): 49-72.

<https://doi.org/10.31591/istem.1135290>

Öz

Muallaka şairlerinden Zühayr b. Ebî Sülmâ'nın oğlu Kâ'b b. Zühayr'e ait olan ve yaklaşık altmış beyitten oluşan *Bânet Su'âd* kasidesi, şairin Müslüman olmadan önce İslâm'a karşı takındığı saldırgan tavırlarından dolayı pişmanlığını içeren, deyim yerindeyse, bir özür şiiridir. Hz. Peygamber'in huzurunda okunması, şairine peygamber hırkasının hediye edilmesi sonucunu doğurması gibi yönleriyle ilginç bir hikâyesi bulunduğu için İslâm kültür ve edebiyatında kendisine özel bir yer edinen kaside, Osmanlı müelliflerinin ilgi gösterdiği edebî ürünlerden biridir. Bu ilginin somut yansımalarından biri, kaside üzerine yazılmış çokça şerh, tercüme, nazire vb. türde verilen eserlerdir. Osmanlı topraklarında bu sahada yapılan çalışmaların önemli bir kısmını, kasidenin Türkçe şerh ve tercümeleri oluşturur. 18. yüzyılın ikinci yarısında hayatta olduğu anlaşılan Osmanlı ediplerinden Abdülbâkî b. Ahmed'in *Bânet Su'âd* tercümesi, manzum oluşu ve şerh mahiyeti taşıması gibi özellikleriyle literatüre ayrı bir renk katan nadir eserlerden biri olma özelliğine sahiptir. Bu makalede, mezkur şerhli tercüme, tespit edilen iki nüshasından hareketle neşredilerek ilim dünyasına kazandırılmış ve ilmî bir tetkike tabi tutularak akademik değeri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kâ'b b. Zühayr, kaside, *Bânet Su'âd*, Abdülbâkî b. Ahmed, manzum tercüme.

Abstract

Abd al-Bâqi ibn Ahmad And His Poetical Translation of The Qasidah Bânat Su'âd

The Qasidah Bânat Su'âd, which belongs to the Kâ'b ibn Zuhayr, son of one of the muallaka poets, Zuhayr ibn Abî Sülma, and consist of about sixty couplets, is a poem of apology, so to speak, that contains the poets remorse for his aggressive attitudes towards Islam before he became a Muslim. The qasidah, which has a special place in Islamic culture and literature, is one of the literary products that Ottoman authors were interested in, as it has an interesting story with its aspects such as being read in the presence of the Prophet and giving the poet prophet's cardigan as a gift. One of the concrete reflections of this interest is the many commentaries, translations, etc. written on the qasidah. 'Abd al-Bâqi ibn Ahmad's translation of *The Qasidah Bânat Su'âd* has the distinction of being one of the rare works that add a different color to the literature with its distinctive features such as being in verse and annotation. In this article, the aforementioned annotated translation has been brought to the world of science by being published in motion from two identified copies, and its academic value has been tried to be revealed by subjecting it to a scientific examination...

Keywords: Kâ'b ibn Zuhayr, qasidah, *Bânat Su'âd*, 'Abd al-Bâqi ibn Ahmad, poetical translation.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). (CC BY-NC 4.0)"

Giriş

Arap edebiyatında hikmetli üslûbuyla temayüz eden muallaka şairi Züheyr b. Ebî Sülma'nın (ö. 609?) oğlu olan Kâ'b b. Züheyr (ö. 24/645?), edebî yönü güçlü bir ailenin ferdi olmasının da katkısıyla, İslam tebliğ edilmeye başlandığında dönemin hatırı sayılır şairlerinden biri olarak rüştünü ispatlamıştı. Bu yönüyle, hem Cahiliye döneminde yaşamış hem de İslamî döneme yetişmiş (muhadram) şairlerdendi. Kardeşi Büceyr'in kendisinden habersiz Müslüman oluşundan rahatsızlık duyarak İslam ve Hz. Peygamber aleyhinde şiirler söylemeye başlayan Kâ'b hakkında nihayet "vur emri" verilmiş, korkan ve yaptıklarından pişmanlık da duyan Kâ'b müslüman olmaya karar vererek gizlice Medine'ye gelmiş ve meşhur *Bânet Su'âd* kasidesi vesilesiyle Hz. Peygamber'den özür dilemiştir. Yazdığı şiiri çok beğenen Hz. Peygamber, şairi hem affetmiş hem de hırcasını (bürde) hediye ederek onu taltif etmiştir.¹

Kâ'b'ın bir dîvânı var ise de ona İslam dünyasında şöhret sağlayan en önemli eseri *Bânet Su'âd* kasidesi olmuştur. Bazı âlimlerin, meclislerini, Kâ'b'ın bu şiiriyle açtıkları rivayet edilir.² Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olduğu için dinlenmesi, okunması hatta okuyana hediye verilmesi sünnet olarak görülmüştür. Ebû Sa'îd es-Sükkerî (ö. 275/888), Sa'leb (ö. 291/903), İbn Düreyd (ö. 321/933), İbn Hâleveyh (ö. 370/980), Merzûkî (ö. 421/1030), Tebrîzî (ö. 502/1109), İbn Hişâm (ö. 761/1360), Nükrekâr (ö. 776/1374), Firûzâbâdî (ö. 817/1414), Kalkaşendî (ö. 821/1418), Mustafa İsamuddîn el-Üsküdârî (ö. 1203/1789) ve Muhammed el-Bâcûrî (ö. 1277/1860) başta olmak üzere yüz otuzdan fazla ilim adamı tarafından şerh edilip defalarca basılan eser, Doğu'da ve Batı'da Latince, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Farsça, Türkçe vb. dillere çevrildiği gibi pek çok taş-tire, tahmîse konu edilmiş, şair ve edipler kasideye nazireler yapma konusunda âdeta birbirleriyle yarışmışlardır.³

18. yüzyıl Osmanlı âlim ve ediplerinden Abdülbâkî b. Ahmed'in (ö. 1768'den sonra) *Bânet Su'âd* tercümesi, manzum olmasının yanı sıra bir beytin ortalama beş beyitle tercüme edilmesi nedeniyle şerh mahiyeti taşıması bakımından *Bânet*

¹ Kâ'b b. Züheyr ve *Bânet Su'âd* kasidesi hakkında geniş bilgi için bk. Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, (Beirut: el-Mektebetü'l-Bülisiyye, 1987), 223; Ahmed Hasen *ez-Zeyyât, Târîhu'l-edebi'l-'Arabî li'l-medârisi's-şâneviyye ve'l-'ulyâ*, (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 2006), 107-108; Ahmet Savran, "Kâ'b b. Züheyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 24/7-8; Kenan Demirayak, "Kasidetü'l-Bürde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 24/566-568.

² Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed el-Makkarî, *Nefhu'f-fib min ğusni'l-Endelüs er-rafiib ve zikru vezirihâ Lisâni'd-din İbni'l-Hafib*, thk: İhsân Abbâs, (Beirut: Dâru Sâdir 1968), 2: 689.

³ Fâhûrî, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 226; Demirayak, "Kasidetü'l-Bürde", 24/567-568. Abdussamed Yeşildağ, "Bânet Su'âd Kasidesine Yapılan Çalışmaların Tesbiti Üzerine-1". *NÜSHA* 13/1 (2013), 15-24.

Su'âd literatürü içerisinde özel bir konumda yer almakta ve görebildiğimiz kadarıyla bir başka örneği bulunmamaktadır. Bu nedenle eserin neşri edebiyat ve kültür dünyamıza önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, mütercim, eldeki veriler nispetinde tanıtılmış, kasidenin manzum tercümesi Arapça metniyle birlikte verilmiş ve eserin ilmî bir değerlendirmesi yapılmıştır.

1. Abdülbâkî b. Ahmed ve Eserleri

Biyografi kaynaklarında mütercimin ismine rastlanamamış, doğum ve ölüm tarihi tespit edilememiştir. Kendisini kısaca Abdî olarak isimlendirdiği de görülen⁴ Abdülbâkî b. Ahmed'in, *Bânet Su'âd* tercümesinin tahrîrâtını Safer 1182 (Haziran 1768) başlarında tamamladığını belirten ifadeleri⁵ dikkate alındığında, kendisinin 18. yüzyılda yaşadığı anlaşılır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Abdülbâkî b. Ahmed'in tamamı manzum olmak üzere dört tercümesi vardır. Kâ'b b. Züheyr'in *Bânet Su'âd*'ı, Bûsîrî'nin (ö. 695/1296?) *Zuhru'l-me'âd*'ı ile *Kasîde-i Hemziyye*'si ve Hızır Bey'in (ö. 863/1459) meşhur *Kasîde-i Nûniyye*'si, tercümeyle konu olan şiirlerdir. *Bânet Su'âd* tercümesini *Kasîde-i Hemziyye* tercümesinden hemen sonra yaklaşık bir ay içerisinde tamamlayışı,⁶ onun velûd bir yazar olduğunu ve başka eserler de kaleme almış olabileceğini düşündürmektedir.

2. Manzum Bânet Su'âd Tercümesi

Abdülbâkî b. Ahmed tercümeyle başlamadan evvel, uzun bir girizgâhta duygularını ifade etmekte, ardından Kâ'b ile kardeşi Büceyr'in Müslüman olma macerasını, bu vesileyle kendisinin bağışlanma talebini, Hz. Peygamber'in Kâ'b'a hediye ettiği Hırka-i Saâdet'in kısa tarihçesini, hırka ile Hz. Peygamber'in ravzasını görme içerikli duasını, son olarak da tercümeyle ilgili duygu ve düşüncelerini manzum olarak anlatır.⁷

Tercümenin tespit edebildiğimiz iki nüshasından biri Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Böl. nr: 3527'de, diğeri ise aynı kütüphanenin Kılıç Ali

⁴ Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i Kaşîde-i Zuhru'l-me'âd*, (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 784), 116a.

⁵ Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşîde-i Ka'b b. Züheyr*, (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 784), 91a.

⁶ Ferağ kaydına göre eser 11 Ramazan 1180 (10 Şubat 1767) tarihinde tamamlanmıştır. (bk. Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşîde-i Ka'b b. Züheyr*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 95b) Mütercimin, manzum *Kaşîde-i Hemziyye* tercümesini 1180 yılı Şaban ayının üçüncü Pazar gününde (Ocak 1767 sonları) bitirdiği düşünülünce, (bk. Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşîde-i Hemziyye*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 75a) onun *Hemziyye* tercümesinden hemen sonra *Bânet Su'âd* tercümesine giriştiği ve çalışmayı kısa sürede tamamladığı anlaşılır.

⁷ Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşîde-i Ka'b b. Züheyr*, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 78a-80b.

Paşa Böl. nr: 784'de kayıtlıdır.⁸ İki nüsha birbiriyle büyük ölçüde uyumludur. Me-tin tesisinde, farklılık arz eden noktalarda sözün akışına daha uygun olduğu dü-şünülen nüsha tercih edilmiş, diğerine ise dipnotta işaret edilmiştir. Neşirde Hacı Mahmud Efendi nüshası HME, Kılıç Ali Paşa nüshası KAP rumuzuyla anılmıştır.

Kasidenin Arapça metni ve mütercim Abdülbâkî b. Ahmed'in *mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün* / *mefâ'ilün* / *mefâ'ilün* / *mefâ'ilün* vezninde kaleme aldığı manzum tercümesi şu şekildedir:

-1 بَانَتْ سَعَادُ قَلْبِي الْيَوْمَ مَثْبُورٌ مَتَّيْمٌ إِتْرَهَا لَمْ يُفِدْ مَكْبُورٌ

Su'âd'ın firka-ti kıldı za'îf bu kalb-i vîrânı
Mu-kayyed zülf-i zencîre esîri eyledi anı
Dedi *bânet* demedi bunda *râhat* da-ği *zehebet*
Firâk olduysa beynûnet, ola mı vaşla pâyânı
Cenâbında habîbinin bu hâlât 'abde lâyıkdır
'Ubûdiyyete müstelzim çün olma-ğdır cefâ-kânı
Cefâ ile cemâl artar "şâd"a tebdîl olur "cîm"⁹
Vişâl ile şafâ eyler o demde 'âşıkın cânı
Ki 'usrûn yûsrû var, elbet erişir kul olan şa-ğşa¹⁰
'Înâyetdir Hüdâ'mızdan kırâ'at eyle Kur'ân'ı

-2 وَمَا سَعَادُ غَدَاةَ الْبَيْنِ إِذْ رَحَلُوا إِلَّا أَعْنُ غَضِيضُ الطَّرْفِ مَخْوُولٌ

Su'âd'ın firka-ti va-kti de-ğil illâ hemân âhû
Ki mestâne bakış vardır, da-ği mekhûl çeşmânı
Niçün ismini sen kıldın anın tekrâr bu beyt içre
Hemân miskdir, çıkar andan, karışdırdıkça rey-hânı
*Ke-hal*dendir bu kühlü, bil ki sûrmeyle de-ğildir ol
Ki hilkî sûrmeli gözlü yaratmış ânı Ra-ğmân'ı
Yaraşmaz 'âşıkâ her dem ki zülle za'fının zikri
Habîbin zikr u fikrini çok etmek râhat-ı cânı
Şafâdır 'âşıkâ her hâl eger vaşl eger hicrân
Anın zikriyle a-ğlar¹¹ cân, ziyâd eder o, îmânı

-3 تَجَلَّوْ عَوَارِضَ ذِي ظَلَمٍ إِذَا ابْتَسَمَتْ كَأَنَّهَا مُنْهَلٌ بِالرَّاحِ مَغْلُورٌ

Tebessüm kıldığı demde gör ol mâ-beyn-i la'leynin
O ince âb-dâr berrâk ki münhel râh-ı dendânı
Deveyi hâ-mra çekince *nehel* dediler ol hâle
İkinciye 'alel derler müferra-ğdır o hâlânı¹²

⁸ Kılıç Ali Paşa nüshasının ferağ kaydında 1182 Safer ayı (Haziran 1768) başlarında eserin tahriratının yapıldığını belirtmesi, (bk. Kılıç Ali Paşa, 91b) mütercimnin iki sene sonra eseri tekrar gözden geçirdiğini göstermektedir.

⁹ "Cefâ" kelimesinin "cîm"i "sâd"a dönüştürülünce "şafâ" olur.

¹⁰ "Demek ki zorlukla birlikte kolaylık vardır. Evet, her zorluğun yanında bir kolaylık vardır." (İnşirah 94/5-6)

¹¹ HME: eyler

¹² KAP: hâlâti

Ḥabîbinin tebessümün o ḥâlâna¹³ idüb teşbîh
 Bulur çün gâhî teşbîhle tesellî 'âşıkın cânı
 Şifâtin zıkr u fikr etmek yaraşır 'âşıka yârin
 Ko, ne derlerse desinler âna levm ile yârânı
 Eder yâr 'âkıbet rahmet, gelir 'izzet, gider zillet
 O zaḥmetler olur rahmet, vişâl olur o hicrânı

4- شَجَّتْ بِذِي شَبِّمٍ مِنْ مَاءٍ مَخْنَبِيَّةٍ صَافٍ بِأَبْطَحِ أَضْحَى وَهُوَ مَشْمُولٌ

O râḥ-ı münhel olmuşdur ki bârid âbla meşcûc
 Ufacık¹⁴ taşlı vâdide o meşmûl âb-ı zemistânı
 İşâret etdi râḥ ile o mektûba ki mürseldir
 Buceyr bin Züheyr'den kim o kendüye eḡ-i cânı
 O verdi vech-i ekmelle dile bir zevk-i şâfî kim
 Mü'ebbed zevki mûcib ol ziyâd-ı nûr-i îmânî
 İşâret bir de râḥ ile Kitâbullâh'a var bunda
 Me'ânîsiyle mest olan, olur¹⁵ her demde ḥayrânı
 Murâdı mâ'-i şâfîden ḥadîs-i mefḥar-ı 'âlem
 Kelâmın istimâ' etmek hemân rü'yet o cânânı

5- تَنَفَّيَ الرِّيحَ الْقَدَى عَنْهُ وَأَفْرَطَهُ مِنْ صَوْبِ سَارِيَةِ بَيْضِ يَعَالِيلِ

Riyâḥ nefy etdi ifrâtla kazâsın¹⁶ mâ'-i bâridin
 O mâdır ki gece ile ğiyâm-ı ebyaz döker ânı
 Kazâ ol şey'e derler kim şuya vârid olur her dem
 Tûrâbdan ğayr şeylerden bu âb şâfidir kânı
 Leṭâfetde ve ḥilkatde ne aṭyeb-i dil-cûdur ol şâḥ
 Olur bin cânile 'âşık, gören ol mâh-ı tâbânı
 Sehâb-ı sâriye şemse anın vaşlını vermedi
 Dolaşırđı başı üzre, mizalli kıldı sultânı
 'Aceb midir erişirse şafâlar rûḥa ol nûrdan
 Dil-i 'uşşâkı kılarısa mu'aṭṭar bû-yi cânânı

6- أَكْرِمَ بِهَا خُلَّةً لَوْ أَنَّهَا صَدَقَتْ مَوْعُودَهَا أَوْ لَوْ أَنَّ النَّصْحَ مَقْبُولٌ

'Aceb mükremdi dostluğdan, olaydı va'dine şâdık
 Qabûl etseydi 'uşşâğdan o nuşḡ-ı bî-şemenânı
 Eger 'ahde vefâ etse ne ḥoşdu ol perî-ṭal'at
 Verirdi 'âşıkı anın yoluna nice bin cânı
 Fedâ' kıldı nice 'uşşâğ revânın râh-i ḥubbünde
 Eşer qalması anlardan, daḡi hem ad-ile şânı
 Qabûl etse idim nuşḡun, olurđum va'de ben lâyıq
 Ḥuzûrunda yüzüm sürsem dû-çeşmim kılsa ğiryânı
 Benimdir cümle taqşîrât ben uyurum¹⁷ ol uyumaz

¹³ KAP: ḥâlâta

¹⁴ HME: Uvacık

¹⁵ KAP: olur-

¹⁶ HME: Şuya vârid olan eşyâ'

¹⁷ KAP: uyudum

Çû kaldım ğaflet içinde ki yoĥsa yâr vefâ-kânı

-7 لَكِنِّهَا خَلَّةٌ قَدْ سَيْطَمِنْ دَمِهَا فَجَجَّ وَوَلَّعَ وَأَخْلَافٌ وَتَبْدِيلٌ

O dostluk böyle dostluk kim deminden hılıt olunmuştur
Kerâhetler, kızbler, ĥulf ü tebdîl kavlı ü fi'lânı
Esîr-i 'ışkına ol ĥûb-i muĥabbet resmini icrâ'
Egerçi etmede ammâ görölür daĥi buĥlânı
Olur mu yâr-ı kâmilde me'âyibden eșer ĥâşâ
Görünce 'âşık aĥyârı ne sûd bildi ne ziyânı
Fırâk¹⁸ ile dil inler ki zikriyle şafâ' eyler
Ânı bilmez ki ne söyler, ânı mest etdi cânânı
Bu ğafletten ayıl şimdi eğer 'âşık isen yâre
Sözün bil, sözünü artır ki serkeş etme ĥayvânı

-8 فَمَا تَدُومُ عَلَىٰ حَالٍ تَكُونُ بِهَا كَمَا تَلَوُّنُ فِي أَثْوَابِهَا الْغَوْلُ

Mütelevvindir ol mehrû değil dâ'im ki bir ĥâlde
Nitekim dürlü dürlüdü anın esvâb-ı elvânı
Televvün yâre lâyıkdır, yaraşmaz 'âşık ol ĥâl
Yakılmak nâr-ı 'ışık-ıla olubdur 'âşığın cânı
Eğer 'âşık isen yâre, özün benzemesin ĥüle
Ĥulûş-ı billâh yola girersen bildin insânı
Şeyâfîn-i inâs ĥâli televvünle tefahĥurdur
Ricâlden ola gör her dem ba'îd et sana şeytânı
Çıkar bu ĥubb-i dünyâyı, zamîrini muĥahhar kıl
Nezâfet ile şafvet ver, ola merci'-i cânânı

-9 وَلَا تَمَسُّكَ بِالْعَهْدِ الَّذِي رَعَمْتِ إِلَّا كَمَا يُمَسُّكَ الْمَاءُ الْغَرَابِيلُ

Temessük etmez 'ahdine, 'uhûdu zu'm eder ammâ
Ki ĥirbâl tutduğu gibi o âb-ı ĥoş-güvârânı
Hezârân işve¹⁹ nâz eyler, ne va'dine vefâ eyler
Hemân cevri u cefâ eyler, gözetmez bâĥ-ı bânânı
Çû ĥurşîd-i cihândır yar, âna zerrât olup aĥyâr
Bulunur anda dürlü kâr, dû-âlem zıll-i iĥsânı
Şabır yok kalb-i 'âşıkda kerem ehlinde mâl olmaz
Ĥabîbin zıkr u fikridir sürûr-i seyr u seyrânı
Eğer âkil eğer şârib eğer kâ'im eğer nâ'im
Ĥabîbe rabı-ı kalb etmiş, vişâli fikr eder cânı

-10 فَلَا يَغْرُبُكَ مَا مَنَّتْ وَمَا وَعَدَتْ إِنَّ الْأَمَانِيَّ وَالْأَخْلَامَ تَضْلِيلٌ

Şakın sen olma gel²⁰ maĥrûr vu'ûd-i imtinânına
Emânîsi ve aĥlâmı çalâlet râhına râni
Ĥulûş olmadığın bilir ki dürlü va'deler kılar

¹⁸ HME: firâkı

¹⁹ KAP: 'ışık

²⁰ KAP: olmagıl

Bilir ol râha kim gelir dükenmez yârin 'irfânı
 İşâret var bu beyt içre Hüdâ'nın kavli-pâkine
 Çû elbet kılmâsın mağrûr sizi bu 'âlem-i fânî²¹
 Emânîsi ve ahlâmı bu fânînin olup tađlîl
 Nazar kılar mı hiç 'âkil görürken bunca kervânı
 Gurûrun çün metâ'idir ğarûrun zevk-ğâhıdır
 Şafâya ğor mu ey aħmak buna dil veren ihvânı

11- كَانَتْ مَوَاعِيدُ غَرْقُوبٍ لَهَا مَثَلًا وَمَا مَوَاعِيدُهَا إِلَّا الْأَبْطَائِلُ

Meşeldir gûyiyâ 'Urķûb anın mev'idlerine çün
 Dem-â-dem âşikâr olur mevâ'idinde buğlânı
 Bu 'Urķûb oldu bir kiři, bütûn ħîle idi işi
 Ŧulû' olduğda naħlimden verem derdi ey ihvânı
 Ŧulû' olduğda gelince bûsûr olsun da gel derdi
 Bûsûrken varana derdi ruřab olsun da yârânî
 Ruřab olunca varana temr olsun da gel derdi
 Temr olunca mecmû'un leyden aħz idüp ânı
 Meşel ğarb etdiler andan bu 'Urķûb'u 'Arab içre
 Âna kim va'de ħulf eyler, dem-â-dem umdurur cânı

12- أَرْجُو وَأَمَلٌ أَنْ تَذُنُو مَوَدَّتُهَا وَمَا إِخْوَالٌ لَدَيْنَا مِنْكُمْ تَنْوِيلٌ

Ânın sevgisini, bana yakın olmasını umdum
 Ânı ummam ola bizde 'aşâ vü lütf u ihsânı
 Muħabbet andan olduğu bize kâfidürür ancağ
 Ne devletdir kıla kulun nazargâhında cânânı
 Yuħibbuhum muğaddemdir ânın-çün âyet-i Ħağğ'da²²
 İşâ'at ehline bûşrâ, Hüdâ'mız verdi Ķur'an'ı
 Recâ rabbü'l-'ibâddandır, nevâl ummağ Su'âd'dandır
 Meveddet-ğâhı maħfidir, bilemez ânı yârânı
 Ki 'uşşâğ ile ma'sûğun arasına girer mi kes
 Meger yâr muştali' kıla 'aşâsı ile ihvânı

13- أَمْسَتْ سَعَادٌ بِأَرْضٍ لَا يُبَلِّغُهَا إِلَّا الْغَيْثُ الْغَيْبَاتِ الْمُرَاسِيلِ

Ħabîbim gecelemiřdir řu yerde kim ulařdırmaz
 Meger meşy-i serî' ile bulasın ibil ü ħayvânı
 Ķavâ'id ehli dediler bu beytde ħazf ü işâl var
 Fevâ'id ehli de derler: Gel eyle sen bu iz'ânı
 Sivâ ħazfî ile Mevlâ verir Ķula viřâlini
 Olur târik-i dile sulřan bu çâhda cümle ihvânı
 Fe-firrû emrine²³ 'âmil, olur mařlûbuna vâřıl
 Dû-dârda ħaşd-ı dil ħâsıl, gelir bî-ğam²⁴ âna nânı

²¹ "Sakin řu dünya hayatının (sahte cazibesi) sizi aldatmasın! (Hele hele) o aldatıcı (şeytan) sizi Allah ile aldatmasın!" (Fâtır 35/5)

²² "Allah öyle bir toplum getirir ki; hem Allah onları sever, hem de onlar Allah'ı severler." (Mâide 5/54)

²³ "Öyleyse Allah'a kořun." (Zâriyat 50/51)

²⁴ KAP: gelir mi ğam?

Tiz ermeklik için yâre kılar sa'y-ile seyrânı
Şafâ râhında sa'yini cefâdan 'add eder mi hiç
Vişâli Ka'be'sin bulmak dileyen kimsenin cânı
Bulur ahcârını es'ad ki vechi vardıysa esved
Yüzün sürer hâcerine, bulan ol beyt-i Rahmân'ı

17- غَلْبَاءٌ وَجَنَاءٌ غُلُومٌ مُذَكَّرَةٌ فِي نَفْسِهَا سَعَةٌ قَدَّامَهَا مِيلٌ

Galîzdir gerdeni anın, eti çok, daği hem sıklıdır
Si'a-i etrâf önünde mîl gör ol ibil-i kız oğlanı
Hayâlarda, sa'ylerde bikr-veş oldular 'uşşâk
Gören bendeliğe tâlib olardı çün hayâ-kânı
Vara mı meclis-i şâha o kes kim bî-hayâ' oldu
Şermdârâne ikrâmdır 'afv olanların şânı
Bugün şerm ile cürmünden yürü, şâyeste-i vaşl ol
Ki her nâ-ehl olan ey dil görür mü vech-i sultânı
Liyâkat hâşıl etdinse sana yüz gösterir cânân
Ne kâmiller bu râh üzre kıdular başla cânı

18- وَجَلَدَهَا مِنْ أُلُومٍ لَا يُؤْتِيهَا طَلْحُ بَضَاحِيَةِ الْمُتَنِينِ مَهْرُؤُلٌ

Ki zer-i nâbe anın cildi, irâkdır keneler anda
Karâr edemeyip düşer, zelîl etmez o hayvânı
Leţâfetle reviş vardır, taraf taraf tekâpular
Ânın refâtına gıbta eder âhû-yı devrânî
Bakılsa hilkatine ger Hüdâ'nın hikmetidir bu
Ki cildi aşleb ü emles çü yok emsâl ü akrânı
Senin esbâb-ı vaşlında bu hâletler bulununca
Bulur mu mâdihin olan senin vaşfında pâyanı
Tariğ-ı ravzana giden o hayvân medhe şâyeste
Ya bi'z-zât isrine sâlik olanın nicedir şânı

19- حَزَفَتْ أُخُوها أَبُوها مِنْ مَهْجَنَةٍ وَعَمَّها خَالَها قَوْداءُ شَمَلِيَلِ

Eği eb, 'ammu²⁷ hâlidir, tavîl 'unuğu, serî' meşyi
O deve ince, nazikdir ki bir harf gibi bil ânı
Kavîdir tâğ gibi, ya'nî habîbin sa'y-i râhında
Üşenmeklik, yorulmaçlık getirmez şevk-i cânânı
Vücûdu 'ışk-ı hasretle za'îf hem rakîk olmuş
Serî'u'l-meşy düldül-veş, görünmez aşlâ kslânı
Tariğ-ı ravzana râhı olan hayvanda bu ahvâl
Semâ'-i hubbüne sâlik olanın nice cevânı
Şeb ü rûz zıkr u fikrinle telezzüz eyleyen 'âşık
Bugün bu çâh-ı firkatde n'ider ol gayr-ı ihvânı

20- يَعْشِي الْقُرَادُ عَلَيْها ثُمَّ يُزَلِّفُها مِنْها نَبانٌ وَأَقْرَابٌ زَهالِيَلِ

²⁷ HME: 'amm

Yürür ise eger dūdân o cild üzre yine tırmaz
 Şıcağ hem yumuşağ olmuşdur anın akrâb u lebânı
 Selâset hilkatinde var, leţâfet hûy-i pâkinde
 Olubdur fıtrâtı ahsen-i perî-peyker, yok akrânı
 Netîce na't-ı ecmelle olubdur muttaşif her sū
 Bu ibilin vaşf-ı şânında olubdur medh-i Kur'ânî
 Sefâyin eyleyen icrâ' bahırlar üzre ey 'ârif
 Hüdâ berrin sefâyini ki kılmışdır bu hayvânı
 Buna 'ibret nazarıyla nazâr eylen buyurdu Hakk²⁸
 Ki hilkatde ve rif'atde bunun yokdur hiç akrânı

21- عَيْرَانَةٌ قُدَّتْ بِالنَّخْضِ عَنْ غُرْضٍ مَرَّقُهَا عَنْ بَنَاتِ الزُّورِ مَقْشُولٍ

Hâr-ı vahşî-veş istiḥkâm bulup mirfaqları daḥi
 Benât-ı zevrden urulmuş laḥmla tolu her yanı
 İzâle var nazârında kulûb-i emrâzını daḥi
 Neşât-ı hâtıra bâ'is olur cünbiş-i²⁹ elvânı
 Nice eşkâlî ḥaml eyler, tayrlar gibi seyr eyler
 Hüdâ fazlıyla ir görür ta'absız yâre insânı
 Çün evvel kisve-i beyt-i Hüdâ'yı ḥaml eden oldur
 Daḥi zâ'irlerini de olur ḥâmil o mihmânı
 Nice fecc-i 'amîklerden cemel ḥaml eder anları
 Hüdâmız vaşl-ı ma'sûḡa sebep kılmış o hayvânı

22- كَأَنَّ مَا فَاتَ عَيْنَيْهَا وَمَذْبَحَهَا مِنْ خَطْمِهَا وَمِنَ اللَّخَيْنِ بِرُطَيْلٍ

Ke'enne iki gözleri, daḥi boğazlanan yeri
 Ki burnundan, çenesinden uzun taş idi şarkânı
 Leţâfet üzre a'zâsı ki şevk-efzâ olubdur hep
 Şalâbet üzre mebnâsı, kılar zîbâ o, kervânı
 O denlü hûb ü müstahsen görünür 'ayn-ı 'uşşâka
 Ki qalblerine getirir o zıkr u fikr-i cânânı
 Cemel ḥammâl iken nâsı, bu miqdâr medḥ olunur mu?
 Denilirse beyân edem sana sırrını ihvânî
 Şanâyi' hem 'acâyib hem leţâyif bî-nihâyetdir
 Bulardan râ'ie gelmek, olur şehevât-ı nefsanî

23- ثَمْرٌ مِثْلُ عَسِيبِ النَّخْلِ ذَا حُصْلِ فِي غَارِزٍ لَمْ تَخَوُّهُ الْأَخَالِيْلُ

'Asîb-i naḥl-veş dümdâr olubdur nâka-i tayyâr
 Ki südler çıkdığı yerler leţâfet üzre sedyânı
 Meţâyasının 'uşşâkın nazîri var mı ey 'ârif
 O kâmetde, o hâletde ânın hiç var mı akrânı
 'Ale't-tafşîl beyânına bu nazmın vüs'ati yokdur
 Nazâr kıldıḡça fikr eyle ey 'âkil şun'-i Raḥmân'ı
 Bunun aşlâ nazârında ki şehvetden eşer olmaz
 Hemân ancak müşâheddir ki bunda şun'-i Rabbânî

²⁸ "Develere bakmıyorlar mı, nasıl (muhteşem) yaratılmış?" (Gâşiye 88/17)

²⁹ KAP: cünbişde

Hâbibullâh'a 'âşıkı anın nâka-i muhtârı
Başın eşiğine koyup fedâ' eyledi ol cânı

24- قَنَوءًا فِي حُرَّتَيْهَا لِلْبَصِيرِ بِهَا عِثْقٌ مُبِينٌ وَفِي الْخَدَّيْنِ تَسْهِيلٌ

Ki burnu üstü yüksektir, nazar eden için vardır
Kulaklarında güzellik, yanaklarında seylânı
Şifatlarını fi'l-cümle sana keşf edem ol ibilin
Cemâle mazhar olmağdır bahâ' ile ânın şânı
Keder gider ol âdemden kılsa ana nazzâre
Ger im'ân-ı nazar kılsan kımaz gam dilde seyrânı
Ka'b hazreti bu beyte ericek, 'âlemin fahrı
Nedir hurreleri ibilin? su'âli kıldı erzânı
Dedi ba'zısı: 'Aynânı, sükût eyledi ba'zısı
Hâbib-i Haqq dedi ol dem: Olubdur anlar üzünânı

25- تَخْدِي عَلَى بَسْرَاتٍ وَهِيَ لَاحِقَةٌ ذَوَابِلُ مَسْهُنٌ الْأَرْضِ تَخْلِيلٌ

Yürür dört ayağı üzre ol incecik ayaklarla
Ki yere başdığı demde kılar ol nâka tayrânı
Şahârâ ve kufârâyı netice tayy eder dâ'im
İniş yokuş demez gider, dün ü gün oldu seyrânı
Cihânı keşt ü kedd etse bütün şarkı ve hem garbı
Güzâr eder neşât-ile, yorultmaz ânı devrânı
Ne miqdâr nâkalar sâbık olurlar ise kendiyi
Olur anlara lâhik ol ki geçer belki akrânı
Medîneler, karyeler geçip nice diyârları
Ba'îd menzillere erer, kılar 'ışık-ile seyrânı

26- سَمُرُ الْعَجَائِبِ يَبْتَرِكُنَ الْحَصَى زَيْمًا لَمْ يَقْهِنَنَّ رُؤُوسَ الْأَكْمَمِ تَنْعِيلٌ

Siyah tüylü deri ile o sinirler ufağ³⁰ taşı
Dağtır, daği şaklamaz ol ayakları na'lânı
Değildir na'le hiç muhtâc o nâka cery 'indinde
Hacer-veş zufru aşlebirdir, ne hâcet na'le riclânı
Dizinden ırnağına dek 'ucâyât-ı lahlma 'aşabı
Şalâbetde, necâbetde ki yokdur ânın akrânı
Tarîk-ı Mısr ve hem Yemen âna şahrâ ile çemen
Bilâ havf huşvesi me'men çün insân gibi iz'ânı
Dağtır şiddet-i vağ'ı ufacığ³¹ taşları her dem
'Aceb maḥfûz u mevzûndur ânın cümle huşvânı

27- كَأَنَّ أَوْبَ ذِرَاعَيْهَا إِذَا عَرِقَتْ وَقَدْ تَلَفَعَ بِالْقُورِ الْعَسَاقِيلُ

İki kollarının evbi 'acebdir derlediği vaqt
Dereleri, depeleri bir etdikde³² gör ol cânı

³⁰ HME: uvağ

³¹ HME: uvacığ

³² HME: büründükde

'Aceb işhâ-yı fıtrattır, mehâsin³³ anda kat katdır
 Zihî a'zam-ı 'ibretdir, tarîk-ı hâkkin 'umrânı
 Nümâyân-ı kuvvet ü kudret, 'aceb meşyinde var sür'at
 Bu hilkat ile bu hey'et, yaratmışdır kerem-kânı
 O, şemsin şiddeti vakti ki harrın sıklıleti vakti
 Serâbın rü'yeti vakti ki derler içre her yanı
 Gidip şu gibi akmakdan, dükenmez şevki yanmakdan
 Uşanmaz menzil almakdan, Hâkık'ın kullara ihşânı

28- يَوْمًا يَظِلُّ بِهِ الْجَزْبَاءُ مُضْطَجِدًا كَأَنَّ ضَاجِيَهُ بِالشَّمْسِ مَمْلُوءٌ

O günde ki olur hîrbâ' harâretten tutuşmuş çün
 Hemân gûyâ ki pişmişdir ki hem şemse gelen yanı
 O hîrbâ' dâbbeçikdürür, eder şemse hem istikbâl
 Ağaçlar depesi üzre olur şems-ile devrânı
 Ki künyesi ebâ kırrre, yeşil olur o güllükde
 Işıcağda o hayvânın, olur rengyle elvânı
 Bu tâb-efken güneş vermez fütûru sa'yine ânın
 Beden za'fı melâl vermez, gör 'ibret al bu hayvânı
 Ya fahr-ı âleme 'âşık olan insânın ahvâli
 Nice olur, gel tefekkür kııl bu hayvanı, ol insânı

29- وَقَالَ لِلْقَوْمِ خَادِيهِمْ وَقَدْ جَعَلْتُ وُزُقُ الْجَنَادِبِ يَرْكُضْنَ الْخَصَى قِيلُوا

Dağı ol günde kim hâdî ki kaylûle kıılın dedi
 Cerâdı rakşa getirdi o dem harrın sereyânı
 Basit hâke tâb-ı mehr o denlü verdi germiyet
 Sebîl ehlinin aşlâ hiç o demde kalmadı cânı
 O gül renkli çekirgeler ayağın taşlara urur
 Harâretten o demde yok temekkün etmek imkânı
 Bu hâletde yine anlar neşât-ile mürûr eder
 'Aceb şevk u sürûr ile buların sa'y ü seyrânı
 Bu nûk-ı ahşen ahvâli olubdur medhe şâyeste
 Ki vârid oldu şânında bu ibilin medh-i Kur'ânî

30- شَدَّ النَّهَارِ ذِرَاعًا عَيْطَلٍ نَصَفَ قَامَتْ فَجَاوَبَهَا نُكْدٌ مَنَائِلُ

Güneşin irtifâ'ında 'aceb meşy-i serî' eyler
 Zîrâ'ayn-ı 'aytala benzer bunu bil sen peder cânı
 Ki 'aytal dediği mer'e, tavile kâmeti gâyet
 Şebâbetle kühûletin arasındadır³⁴ esnânı
 Nûkd, nekdanın cem'i, veledi 'ayş idüp durmaz
 Meşâkil, cem'-i mişkâldir, veledi oldu fıkdânı
 Bular birbirini bulup bileklerini tahrîkin
 Müşâbih kolları nûkun kıılarken sa'y ü seyrânı
 Vişâl esbâbının gâyet 'azîmi nâkalar oldu
 Anıncün zikrini iksâr eder erbâb-ı me'ânî

³³ KAP: 'acâyib

³⁴ KAP: arasında bil

نَوَاحِي رُخْوَةِ الصَّبْعَيْنِ لَيْسَ لَهَا لَمَّا نَعَى بِكُرْهَا النَّاعُونَ مَعْفُوقٌ
 İki bâzûları gevşek, daği omuzları düşkün
 Ki çağırıcı ve³⁵ 'aklı yok, şanırsın kim hemân fânî
 Nükdün hem meşâkîlin şıfatları-durur bunlar
 Veled-i fevtin haberciye ki nâ'ûn dediler ânı
 Elin kolun bu hâtunlar nice tiz tiz şalarlarsa
 Ki cânân semtine sâlik olan ibilin de bu şânı
 'Aceb sevdâya düş olmuş dere depe demez yeler
 Vişâle ir görür³⁶ elbet bu hâl bir gün bu hayvânı
 'Aceb 'ibret-nümâdır³⁷ bu, sa'y-ı erbâb çeşmine
 Ulaşır maflaba bir gün, seven, cân-ile cânânı

31- تَفْرِي اللَّبَانَ بِكَفِّيْهَا وَمِذْرَعُهَا مَشْتَقٌّ عَنْ تَرَاقِيْهَا رَعَابِيْل

Döğer göğsünü ol 'aytal³⁸ iki keffi ile her dem
 Gör ol pîrâhenin şakqın göğüs 'azmında şakqânı
 O darb-ı şadı fırkatden ki vâveylâ kılarak ol
 Cihâna derdini şanki kılar izhâr u tibyânı
 Bu müşiller olan nûkun gör ahvâl-i 'acîbini
 Ki ehl-i ibtilâ' gibi kılar derdiyle devrânı
 Reh-i 'ışıkda budur ahvâl, cefâlar ile mâl-a-mâl
 Yeter oldu bu kıl ü kâl, ki yaklaşıdı vişâl ânı
 Hâbîbin râh-ı 'ışıkında sebebler zikrin iksârdan
 Tefekkürle tezekkürdür dem-i vuşlatla³⁹ cânânı

32- تَسْعَى النُّوْشَاءُ جَنَائِبِهَا وَقَوْلُهُمْ إِنَّكَ يَا بِنَ أَبِي سُلْمَى لَمَقْتُول

Su'âd'ın iki yanındaki ğammâzları sa'y eyler
 Ol İbn-i Ebî Sûlmâ'nın demekle katlı olur cânı
 'Adüvv-i bed-gû melâmetle hâbîbimin huzûrunda
 Beni yâd eyleyip söyler hikâyât ile efsânı
 Ebû Sûlmâ olubdur bil ki ceddî Hâzret-i Kâ'b'ın
 Bu künye, ismi Rebî'a, çû Ka'b'e vâlid-i şânî
 Demini eyledi ihdâr Resûlullâh senin deyü
 Ki eṭrâfımda nemmâmlar kılarlar bağı ü giryânı
 'Afvdır müznibin zenbin, benim ma'sûkumun hâli
 Hâtâ' ile cehâletde⁴⁰ ne rütbe kılsa tuğyânı

33- وَقَالَ كَلَّ خَلِيلٍ كُنْتُ أَمْلُهُ لَا إِلَهِيَّكَ إِنِّي عَنْكَ مَشْتَقُول

Dediler bana çün şimdi muhabbet kıldığım dostân⁴¹
 Biz işğâl etmezüz elbet şugllü bil bu yârânı
 Cihân teng oldu başıma, gözüme târ olup her sû

³⁵ KAP: ve-

³⁶ HME: erdirir

³⁷ HME: 'ibret-nümâdurur

³⁸ HME: 'aytal

³⁹ HME: vuşlat

⁴⁰ HME: cehâletden

⁴¹ HME: dostlar

Zemîn ü zamân bana şanki 'adâvet ehli⁴² kervânı
 Olar kim hayrın umduğum tam' kıldıklarım naşrın⁴³
 Bu dem bizden i'ânet yok dediler bana ihvânî
 Ne teshîl ederiz râhın,⁴⁴ ne tesliyetler eyleriz
 Ne işler isen işle sen, HAKK'ın var çünkü fermânı
 Biz i'râz eyledik senden, demin ihdâr eden kimdir
 Ki yerde gökde azherdir Resûl'ün ol ulu şânı

34- كُنْ ابْنِ أُنْتَى وَإِنْ طَأْتِ سَلَامَتُهُ يَوْمًا عَلَى آتَةِ حَذْبَاءِ مَحْمُولٍ

Hep ünsâ oğludur cümle, uzarsa ger selâmeti
 Ki hadbâ' aleti üzre eder maħmûl ihvânı
 Bilir misin nedir ol şey' semâ' gibi mu'allakdır
 Yürüyünce bile yürür, kılar nâs-ile seyrânı
 Olursun sen ana bir gün mülâkî râkib ü merkûb
 Esîr eder o demde ol nice mîrân u sultânı
 Âna muhtâc iken 'âlem, olur ol ğayrıya muhtâc
 Kıyâmet gününe deĝin kalır⁴⁵ vahşetle hayrânı
 Nice a'mâl-i hayrâta eger sâ'î imişse⁴⁶ kes
 Âna kabrinde mûnis, ol, giderler cümle yârânı

35- قُلْتُ: خَلُّوا سَبِيلِي لَا أَبَا نَعْمٍ فَعَلَّ مَا قَدَّرَ الرَّحْمَنُ مَفْعُولٍ

Dedim: Koyun sebilimi kayırmam ben ki bir şeyi
 Muqadder ola her şey kim olur mef'ûl-i Raħmânî
 Hâbîb kahrı, 'adüvv cevri, bırakmaz 'ârifi kayda
 Bilir kim emr-i HAKK neyse olur elbetde vicdânı
 Cihâna gelen elbetde gider zîrâ fenâdır bu
 Kime gördün vefâ kıldı bu bâĝ-ı 'âlem-i fânî
 İşitdi kavli ihvândan, çü me'yûs oldu hullândan
 Hâbîbe 'azm idüp candan, henüz buldu o cânânı
 Dedi: Terk eyleyin beni Resûlullâh cenâbına
 Giderim i'tizâr ile, kılarım ana tibyânı

36- أُتِيْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ أَوْعَدَنِي وَالْعَفْوُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ مَأْمُولٍ

Haber verildi bu 'abde: Resûlullâh va'îd etdi
 'Afv me'mûldür 'indinde, odur zîra kerem-kânı
 Kırâ'at etdiĝi demde bu beyti⁴⁷ Kâ'b-ı 'âfî-kadr
 Ebûbekr'e hitâb idüp buyurdu kavli-i reyhânı:
 'Afv mebzuî deĝil midir ki bende yâ Ebâbekr'im?
 Ne'am, mebzuîdür dedi ki her dem 'afv ânın⁴⁸ şânı
 Hâbîbinde 'afv mebzuî olunca ey Raħîm Allâh

⁴² HME: ehl

⁴³ KAP: nuşret

⁴⁴ KAP: âhın

⁴⁵ HME: kılar

⁴⁶ KAP: imiş

⁴⁷ KAP: beyt

⁴⁸ HME: 'afvının

Ki ça'r-ı baħr-i rahmete erer mi 'aql-ı insânî
 Bu 'âciz 'Abd-i Bâkî'nin 'afv kıl cürmünü yâ Rabb
 Hâbîbin Aħmed'in zîrâ odurur kul u ħurbânı
 İŝim cürm ü ħaĥâ' ancak, sana lâıyık 'amelim yok
 Dilimde âteş-i hicrân, dũ-çeşmim kıldı giryânı
 İlâhî! Ravzasın göster bu dũnyâ-yı denî ićre
 Kıyâmetde bu müznibden ba'îd etme o sultânı
 Őefî' u mesnedim ancak senin elĥâf-ı fazlındır
 Őefâ'at kıl bu kuluna o günde ey kerem-kânı
 Gözüm her ħande kim baksam derûna gelir 'iŝyânı
 Őabâvetde, ŝebâbetde⁴⁹ ki oldum müznib ü cânî
 Garîbim, suçumu bildim, der-i elĥâfına geldim
 Yüzümü yerlere sürdüm, umarım bulam iħsânı
 'Inâyet eyle sultânım, senin dergâhına geldim
 Ķodum yüz ĥâk-pâyine, bana güldürme yârânı
 Yürekler coŝdu bu beytde vesîlem ancak ol sultân
 Cenâbında ŝefî'im kıl bana ol ulu sultânı

37- مَهْلًا هَذَا الَّذِي أَغْطَاكَ نَافِلَةً الْقُرْآنَ فِيهَا مَوَاعِظٌ وَتَفْصِيلٌ

Mehl ver bana yâ Aħmed ki meccânen Ĥüdâ verdi
 Mevâ'îz u tafŝille sana ol ulu Ķur'an'ı
 Ĥazâ'indir bilâ-ŝübhe ânın âyetleri bir bir
 Ki envâ'-ı cevâhîrle ĥolu her ĥazne, her yanı
 Ânın esrârına vâĥıf, cihânın cevherin neyler
 Şafâ'dan Ka'be'yi gördü, n'ider ol bâĝ u bostânı
 Bu ĥâk-râhına bu dem emân ver, budurur maĥŝûd
 Ki 'izziyle merâĥ olsun binâ-yı dilde dermânı
 Neye mâlik ki şarf etsin senin dil, râh-ı ĥubbünde
 N'ola idĝâm u i'lâlle maħv kılsam bu bir cânı

38- لَا تَأْخُذْنِي بِأَسْوَإِ النَّوْثِاقَةِ وَلَمْ أُدْنِبْ وَلَوْ كَثُرَتْ عَنِّي الْأَقَاوِيلُ

Beni etme mu'âĥeze o ĝammâzlar söziyle hem
 Çok etdilerse sözlerin, ŝuçum yok ey kerem-kânı
 Demimi sen mübâĥ etme, 'ikâb eyleme zenbimle
 Ki ĥussâd ile nemmâmın olur kızbiyle tuĝyânı
 Hidâyetiyle Mevlâ'nın zünûbum maħv idüp îmân
 'Inâyetiyle Raħmân'ım bana kıldı bu iħsânı
 'Aĥâ vü lüĥf u keremde nazîrin yokdur ey sultân
 Der-i lüĥfunda bend oldum, bulurum anda dermânı
 Őükürler ola Mevlâ'ya ki tevfiĥin refiĥ etdi
 Ķodum baş ĥâk-pâyine, bana kıldı bu iħsânı

39- نَقَدْ أَقْسَمُ مَقَامًا لَوْ يَفْؤُومُ بِهِ أَرَى وَأَسْمَعُ مَا لَوْ يَسْمَعُ الْفَيْلُ

Ki erdim bir maĥâma kim, eger billâh fil erŝe

⁴⁹ HME: ŝebâvetde

İşidip gördüğüm görse, kalır mı idi dermânı
 Su'âl eder isen eger kerem ü lütf idüp hâlim
 Ki günc-i ğamda erişdi her esr u qahrın elvânı
 Bu 'abd-i pür-kine geldi, qarîn-i 'afv-ı lütfun kıl
 Der-i dergâhının yokdur şeb u rûz aşlâ derbânı
 Ümîd ile kapına hiç gelen redd olunduğu var mı?
 Ki sensin ehl-i eltâfın, Habîbim, şâh u sulţânı
 Zünûbum gerçi ekşerdir velâkin 'afvın eşherdir
 Bu der derd ehline zerdir, der-i lütfuna yok şânî

40- نَظَلَ يُزَعِدُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ لَهُ مِنَ الرَّسُولِ بِإِذْنِ اللَّهِ تَنْوِيلٌ

Düşerdi ditreyip ol vaqt o fil kim şâhibu'l-ı-kuvve
 Meger kim ere ol demde 'atâ' vü lütf-i sulţânî
 'İkâb-ı hışmına maẓhar olursa yek ser-i mû ol
 Eger pîl olsa, mûr olur, ericek qahr-ı rabbânî
 'Itâbin havfı kalbime ğulüvv etdi eyâ server
 Şehâdet eyledi kalbim, dedi: Oldur kerem-kânı
 Dilimin zeyğ u raybini giderdi sem'-i evşâfın
 Toluben ħubb-i ahlâkın çû kalbim oldu nûrânî
 Derûnum 'azm ü cezm etdi çün ihsânına ey server
 Ki gördüm şahlar, umarlar senin lütfundan ihsânı

41- حَتَّىٰ وَضَعْتُ يَمِينِي لَا أَنْزِعُهُ فِي كَفِّي ذِي نَقِمَاتٍ⁵⁰ قِيلَ الْقَيْلِ

Çodum dest-i yemînimi⁵¹ nizâ' etmem ben ol keffe
 Sözü söz, daĥi naķimâtı⁵² o keffindir cihân-bânî
 Elim vaz' eyledim keff-i Resûlullâh'a ihlâşla
 Beni dâreyn merâmına ki mûşil lütf-i rabbânî
 Cemî'-i düşmenânından ol aĥz-i intiķâm eyler
 Kılar a'dâların maķhûr hemîşe fazl-ı sübĥânî
 Görünce kevkeb-i 'izzin, daĥi ķadrini her sûdan
 Derûnum eyledi memlû' o demde 'işķ-ı cânânı
 Gelüben ķulluğuna çün ķodum şıdķla pehlûmu
 Senin fazl-ı 'atâyânın çû yokdur ĥadd ü pâyânı

42- نَٰذَاكَ أَهَيْبُ عِنْدِي إِذْ أَكَلَمُهُ وَقِيلَ: إِنَّكَ مَنسُوبٌ وَمَسْئُولٌ

O meclis şöyle heybetlü ki söylemeğe tākāt yok
 Ki mensûb ü mes'ûlsün ki derler bu iki⁵³ ķavlânı
 Şabaĥ aĥşam bana levmi ķıladı dost ile düşmen
 Nedâmet eyledi kalbim, derûnum oldu ĥayrânı
 O denlü ĥâtıra vahşet idüp îrâş bu ĥâletler
 Oluben mest-i lâ yu'ķal, ķodum yolunda bir cânı
 Benim bu heybet-i ĥavfım züyûf-i aķvâle mensûbum

⁵⁰ HME: نِقِمَاتٍ

⁵¹ KAP: yemînini

⁵² HME: ni'imâtı

⁵³ KAP: bu ki

Olur isem eğer mes'ûl tutulur⁵⁴ ise dâmânı
Cevâbına nice kâdir olurum ben o mevzi'de
Beni ta'yîr ederlerse huzûrundaki ihvânî

43- مِنْ خَادِرٍ مِنْ لُيُوثِ الْأَسَدِ مَسْكُونُهُ   مِنْ بَطْنِ عَثْرٍ غِيلٌ دُونَهُ غِيلٌ

O denlû havf olunmazdı ki bañn-ı 'Asser'e varılsa
Görülse inleri içre yatan çün bunca şîrânı
Ki bir şîrin ini olsa nice inler arasında
Esedler zümresinin de ol esed olsa sultânı
Ne rûtbe havf olunurdu o denlû şîr-i eşca'dan
Bu dergemde dañi ezyed, bulunan havf-ı rûhânî
Mehâbet, cümle âdâb hep Resûl'ün meclisindeydi
Ki gûyâ serlerinde var tayr kim yok tayerânı
Dediler meclise dâhil olandan ba'zî elçiler
Ki: Görmedik mehâbetde habîbin ğayrı şâhânı

44- يَغْتَوُّ فَيَلْحَمُ ضِرْعَامَيْنِ عَيْشُهُمَا   نَحْمُ مِنَ الْقَوْمِ مَغْفُورٌ خَرَادِيلٌ

Ki toprağa bulaşdırıp gelirler yavrularına
Ki pâre pâre eyleyip verirler lahm-ı insânı
Bu hâletle, bu hayretle oluben vâlih ü şeydâ
Ki gûyâ şaldılar bana pelengân ile şîrânı
O şîrânın önünde ben ki gûyâ ki şikâr idim
Ki pâre pâre kıılıp da yiyecek beni tıflânı
Bu rûtbe Hazret-i Kâ'b'ın derûnu havfının aşlı
Katında bellü deĝildi Resûl'ün 'afvının şânı
'Afüvv ü erhamı cümle nebîlerin Muhammed'dir
Ra'ûfiyyetine ânın şehâdet kıldı Raḥmân'ı

45- إِذَا يُسَاوِرُ قِرْنًا لَا يَجِلُّ لَهُ   أَنْ يَتْرُكَ الْقِرْنَ إِلَّا وَهُوَ مَقْلُوبٌ

Muqâbil olduĝu demde karînine ol arslanlar
Helâl olmaz ki gideler hezîmetsiz ol aqrânı
Ciĝer yiyici şîrler kim nazîrleri bulunmayan
Yanında beççe-i âhû bilirler çün pelengânı
Zebûndur pençesinden çün ânın her sûda vahşîler
Geçirtmez dâ'iresinden bu şîrân aşlâ kervânı
Habîbin meclisi bundan dañi heybetlü yanımda
O şemsin encüm-i etrâfî görünce böyle mâhânı
Tolunca kalbime envâr, beni mest etdi ol dîdâr
'Aâtâlar edecek dildâr, ki buldum zevk-i rûhânî

46- مِنْهُ تَطْلُبُ سَبَاغَ الْجَوْ ضَامِرَةٌ   وَلَا تَمْتَشِي بِوَادِيهِ الْأَرَاجِيلُ

Ol etrâfın sibâ'ı hem arıklar oldu havfından
Kıomazlar dâ'iresine ne aḫlıyı ne yâyanı

⁵⁴ KAP: tutarlar

O, şîr-pençe-i şavlet-nümâdır pîl-veş el-ħakk
 Vücûdu nâzırın mer'ûş olur hem belki de cânı
 Güzer mümkün değıl ânın tarafından ki bir şahşâ
 Değıl râcilleri belki geçirtmez hiç süvârânı
 Gelemez dâ'iresine ki bir vahşî-i dağıstân
 İbilden, ħayl ü bağılden, komaz belki küĥeylânı
 Ki ol ħaşyet ehline ne rûtbe ise ol meclis
 Muĥabbet ehline şonra ħisâbsız zevk-i rûĥânî

47- وَلَا يَزَالُ بِوَادِيهِ أُخُو ثَقَّةٍ مَطْرَحُ الْبِرِّ وَالذِّرْسَانِ مَأْكُولِ

Ne kadar mu'temid olsa o vâdîsinde terk etmez
 Muţarraĥdır silahları, dağı me'kûl dirsânı
 Pür alınmış nice esyâb, birağılmış nice eslâĥ
 Silâĥın korkudan atar, belki belde himyânı
 Eger Zâl olsa hem Rüstem, o vâdîde olur sersem
 Ki bir dağı adın şorsam dedirmez ħavf-ı cismânî
 Yemînim keff-i sulţâna vaz' kıldıĥda ehyebdi
 Ol âdemden ki görmüşdür bu şifatlarla şîrânı
 Ne rûtebde olur ħaşyet, Ĥüdâ ħavfı giren ħalbde
 Varan ol meclis-i pâke, bilen aşĥâb u ihvânı

48- إِنَّ الرَّسُولَ لَسَيِّفٌ يُسْتَضَاءُ بِهِ مُهَيَّأٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ مَسْنُونِ

Muĥammed seyf-i kâti'dir süyûfullâĥ içinden ol
 Ki küffâr üzre meslûldür, muzîdir ehl-i îmânı
 Bu beyt içre süyûf-i Hind demişdi Kâ'b, o 'âlî-baĥt
 Süyûfullâĥ dedi bunda 'ibâdın ulu sulţânı
 Medîĥasın ħabûlüne bu taşĥîĥi olup şâhid
 Mezîd oldu dil-i Kâ'b'da sūrûr-i vecd-i Raĥmânî
 'Uyûn-i 'aşıkın küĥlû ħabîbin ĥâk-râhıdır
 Ķul olan ĥüsnüne ânın, cihânın mehr u mâĥânı
 Deĥânım vaşfa kâdir mi, dilim gönlümde ĥâzır mı
 Ĥabîbim bana nâzır mı, deyü, göz kıldı giryânı

49- فِي عَضْبَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَالَ قَائِلُهُمْ بَبَطْنِ مَكَّةَ لَمَّا أَسْلَمُوا: زُؤُوا

Cemâ'ât-i Ķureyş içre dedi kâ'il, 'Ömer ya'nî
 'Adüvvler zümresinden siz temeyyüz edin ihvânî
 Ki gerçi Mekke'de etdi zuhûr İslâm i'lâmı
 Ĥüdâ'ya ĥamd ola, cümle cihânı ĥutdu nûrânı
 Ķirâ'at etdiğı demde bu beyti Kâ'b-ı 'âlî-ka'b
 Ĥiĥâb eyleyip aşĥâba buyurdu canların cânı
 Ta'accüb eyleyip gûyâ anın ĥüsn-i maĥâlinden
 Ki emr-i isme'û55 ile ħaşîdeye verip şânı
 Bu emr-ile ħaşîdenin semâ'ı müsteĥab oldu
 'Aceb mi müstemi'îne ererse lütf-i rabbânî

⁵⁵ Dinleyiniz!

50- زَالُوا فَمَا زَالٌ أَنْكَاسٌ وَلَا كُفُوفٌ عِنْدَ اللَّقَاءِ وَلَا مَيْلٌ مَعَاذِيلِ

Ki hicret etdi hep aşhâb, za'ifleri bile gitdi
Müsellaḥlar, silâhsızlar, bütûn⁵⁶ enşâr u a'vânı
Zu'afâ' vü silâhsızlar maḥall-i ḥarbe varınca
Silâhıyla müzeyyenler olanların nice şânı
Şecâ'atde, feḥâmetde olup ğâyet nihâyetde
Ḥabîbine mu'în etdi o dem bunları Raḥmân'ı
'Azîmet eyleyip aşhâb, Medîne'ye gelip aḥbâb
Mu'în olup üli'l-elbâb, bu dînin arttı 'unvânı
İlâhî! Sen za'if etme, muḥiblerin naḥîf etme
Bu dîn ehlin saḥîf etme, ola her ḥâlde rüçḥânı

51- شَمُّ الْعَرَابِينَ أَنْبَالٌ لَبِوسُهُمْ مِنْ نَسَجِ دَاوُدَ فِي الْهَيْجَا سَرَابِيلِ

Mübârek enfleri yüksek, bular ol pehlivanlardır
Giyerler zırh-ı Dâvûd'u, olardır hem ḥayâ-kânı
Ser-â-ser eşca' u aqvâ idi ol kavm-i müstesnâ
O kân-ı sırr-ı ev ednâ,⁵⁷ oların zîver-i şânı
Şalâbetle şecâ'atdı oların 'âdeti her dem
Bu dînin düşmenânına, severler ehl-i îmânı
'Ale'l-küffâr eşiddâlar, raḥîmler biri birine⁵⁸
Deyü vaşf eyledi Allah, kırâ'at eyle Qur'ân'ı
İlâhî! Ravzalarının ziyârâtın naşîb eyle
Kıyâmetde de anlardan ayırma biz za'ifânı

52- بِيضٌ سَوَابِغٌ قَدْ شَكَّتْ لَهَا خَلْقٌ كَأَنَّهَا خَلَقَ الْقَفْعَاءِ مَجْدُولِ

Biri birine şokulmuş ki ḥalkalar beyâz, vâsi'
O ḳaf'â ḥalkalarına çû teşbîh eyle sen âni
O ḳaf'â bir yeşil otdur, döşenir vech-i arz üzre
Ḳurur da ḥalkalar gibi olur anın ki her yanı
Müdevverlikde, çoḳluḳda dürû'un ḥalkalarını
Ol eşcâra idüp teşbîh, mü'ekked kıldı tibyânı
Daḥi hem muḥkemü's-şan'at⁵⁹ o aşhâbın dir'ları
Ḳavîdir, kendüler gibi, eridir küfr u tuḡyânı
Görücek a'yün-i küffâr, bu şîrânı, bu hey'etde
Ki tiryâḳ ebḥuru içre ḳodular şanki mârânı

53- لَا يَنْزَعُونَ إِذَا نَأَتْ رِمَاحُهُمْ قَوْمًا وَلَيْسُوا مَجَازِيعًا إِذَا نِيَلُوا

Sevinmezler ki bir ḳavme rumḥlarını urduḳda
Ceza' daḥi hiç etmezler, budur çün bunların şânı
Zelîller mü'minîn üzre, 'azizler kâfirîn üzre⁶⁰

⁵⁶ KAP: değil

⁵⁷ "İki yay kadar, hatta daha da yakın olmuştı." (Necm 53/9)

⁵⁸ "İnkârcılara karşı son derece kararlı ve çetin, birbirlerine karşı ise çok şefkatli ve merhametlidirler. (Fetih 48/29)

⁵⁹ KAP: şîfat

⁶⁰ "İnananlara karşı alçakgönüllü, kâfirlere karşı da (son derece şahsiyetli ve) onurludurlar." (Mâide

Muñi'ler haqqın emrine şabr ma'denin kânı
 Nice zâhirleri aqvâ ise bu zümrenin her dem
 Dañi bâtınları aşfâ oların ekmeî îmânı
 Şebât-ı kalb-i ikdâmda o zümrenin nazîri yok
 'Adüvler ditreşirlerdi görüceğin o mîrânı
 Tarîk-ı Haqq'da şâdıklar, Resûlullâh'a 'âşıklar
 Kemâlâta mülâhıklar, kılarlar dâ'im ihsânı

54- يَمْشُونَ مَشْيَ الْجَمَالِ الرَّهْرِ يَغْصِمُهُمْ ضَرْبٌ إِذَا عَرَدَ السُّودُ التَّنَابِيلِ

Ki beyzâ' nâkalar gibi olar meşy-i serî' eyler
 Olar darbiyla mañfûzlar o dem küffâr-ı dînânı
 Kılâ' hem huşûna çün yok ihtiyâcları aşlâ
 Şecâ'atde, mehâbetde oların yokdur akrânı
 Ol alçaq boylu kâfirler firâr eylediler ol dem
 Helâk eylediler çok çok o dem küffâr-ı sûdânı
 Şebât-ı şabrın a'dânın güm etdiler o dem anlar
 Haşab-veş âteş-i kahra çû yaqdılar o mârânı
 Olardı eşca'-ı merdüm 'adüvler üzre her demde
 Acırlar idi görseleler za'îf ü derdmenânı

55- لَا يَفِغُ الطَّغْنُ إِلَّا فِي نُحُورِهِمْ وَمَا لَهُمْ عَنْ حِيَاضِ الْمَوْتِ تَهْلِيلِ

Ki ta'ni, âlet-i harbin, göğüslerindedir ancak
 Ta'ahhur yok ölümde hiç, bulardır merd-i Raḥmânî
 Bularda maqşad-ı akşâ, dañi hem maṭlab-ı a'lâ
 Şehâdet kim olar bulur ki canlarıyla cânânı
 Şafâ' erbâbına mañfî değıldir bu kaşidede
 O, ḥüsn-i maṭla' u maḳta, teşâbüḥ, şan'at-ı şânî
 Çün evşâf-ı bedâyi'den üçüncü ḥüsnü budur kim
 Münâsib mebd-i mebnâ ki ma'nâ içre tibyânı
 Firâk ve⁶¹ hem cefâ zikri ile ol ibtidâ' kıldı
 Şehâdetle liqâ' zikrin kelâmın kıldı pâyânı

Abdülbâkî b. Ahmed, *Bânet Su'âd* tercümesini tamamladıktan sonra "Dermedḥ-i çâr-yâr-i güzîn rıdvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in" başlığı altında hulefâ-i râşidîni methetmekte, ardından Kâ'b b. Züheyr'in Hırka-i Saâdet'ini ve Hz. Peygamber'in ravzasını görmeye yönelik dualarını yineleyerek eserini tamamlamaktadır.⁶²

3. Tercümenin Değerlendirilmesi

Abdülbâkî b. Ahmed'in tercümesinde kaside elli yedi beyit halinde tercüme

→ →
 5/54)

⁶¹ HME: ve-

⁶² Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşide-i Ka'b b. Züheyr*, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 94b-95b.

edilmiştir. Bazı kaynaklarda üçüncü sırada yer alan (...هَيْمَاءٌ مُقْبَلَةٌ...) beyti⁶³ ile kırkıncı sırada yer alan (...وَقَدْ أَتَيْتُ مُعْتَدِرًا...) beyti tercümede yer almamaktadır.⁶⁴ Mütercim tercümenin giriş kısmında aa/bb/cc şeklinde bir ses düzeni kurarken kasidenin tercümesini aa/ba/ca/da düzeninde inşa etmiş ve kâfiyeyi ânî heceleri üzerine kurmuştur. Farsçada ân hecesinin çoğul eki, Arapçada ise hem tesniye/ikil kipi olması hem de bu sesle biten kelimelerin bulunması mütercime geniş bir manevra alanı kazandırmıştır. Maksûr kelimelerde bile zaman zaman imâle yapma ihtiyacı hissedildiği ve manzum çevirinin zorluklarına maruz kaldığı görülen tercümenin, Türk dili açısından müstakil olarak incelenmeye değer olduğunu özellikle belirtmek gerekir.

Abdülbâkî b. Ahmed tercümenin girişinde, *Rivâyât var bu mevzi'de Ali el-Kârî'nin nakli*⁶⁵ diyerek *Bânet Su'âd* şârihlerinden Ali el-Kârî'yi referans göstermektedir. Tercüme ve Ali el-Kârî şerhi karşılıklı okunduğunda mütercimin tercihlerinin ve verdiği ek bilgilerin bu eserden nakledildiği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Fakat sadece Ali el-Kârî'yi referans alması, tercümenin zaman zaman kasidenin diğer şerhleriyle ve tarihî gerçeklerle uyumsuz bir görüntü arz etmesine neden olmuştur. Sözelimi, elli ikinci beytin tercümesi, diğer şerhlerde verilen bilgilerle örtüşmemektedir. Beytin Arapçası ve Abdülbâkî b. Ahmed'in çevirisi şöyledir:

عِنْدَ اللَّقَاءِ وَلَا مِيلًا مَعَارِيزِ زَالُوا فَمَا زَالَ أَنْكَاسٌ وَلَا كُشْفٌ

Ki hicret etdi hep aşhâb, za'ifleri bile gitdi

Müsellaḥlar, silaḥsızlar, bütün⁶⁶ enşâr u a'vânı

Kaynakların çoğuna göre beyitte, savaşıma kabiliyeti bulunan kimselerin hicret ettiği, zayıf konumdakilerin ise mecburen yerlerinde kaldıkları anlatılmaktadır.⁶⁷ Hatta, hicret edenlerin korkudan değil de Allah'ın emrine itaat duygusuyla yurtlarından göç ettiklerini göstermesi bakımından bu vurgunun övgüyü ayrıca

⁶³ Bu beyit mütercimin temel kaynağı olan Ali el-Kârî şerhinde geçmesine rağmen (bk. Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-is'âd fi şerhi Bânet Su'âd*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Köprülü Ahmed Paşa, 343, 84b-85a) mütercimin bunu zikretmemesi, sehven atlamış olabileceğini düşündürmektedir.

⁶⁴ Ali el-Kârî kırkıncı beyti şerhinde zikretmiş fakat nüshaların çoğunda yer almadığını belirterek (bk. Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-is'âd*, Köprülü Ahmed Paşa, 343, 107a) şerhine girişmemiştir. Mütercim de sehven değilse, bu nedenle atlamış olmalıdır.

⁶⁵ Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşide-i Ka'b b. Züheyr*, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 79a.

⁶⁶ KAP: değil

⁶⁷ bk. Ebü Zekeriyâ el-Hatîb et-Tebrîzî, *Şerḥu't-Tebrîzî 'alâ Bânet Su'âd li-Ka'b b. Züheyr*, thk. Abdürrahîm Yûsuf el-Cemel, (Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 1423/2003), 80; Cemâlüddîn İbn Hişâm, *Şerḥu kaşideti Bânet Su'âd*, thk. Abdullah Abdülkâdir et-Tavîl, (Kahire: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1431/2010), 312; İbn Hicce el-Hamevî, *Şerḥu kaşideti Ka'b b. Züheyr "Bânet Su'âd" fi medḥi Rasûlillâh*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb, (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1406/1985), 61; Ebü'l-Fazl Celâlüddîn es-Süyûtî, *Künhü'l-murâd fi beyâni Bânet Su'âd*. thk. Mustafa 'Uleyyân. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1426/2005), 406.

güçlendirdiği söylenmektedir.⁶⁸ Abdülbâkî b. Ahmed'in tercümesine göre ise silahlı-silahsız, güçlü-güçsüz bütün ashap hicret etmiştir. Mütercim, bu yorumu Ali el-Kârî'den naklettiği anlaşılmaktadır. Zira bu kaynakta beytin anlamıyla ilgili olarak biri mütercim tercih ettiği görüş olmak üzere iki farklı yorum mevcuttur.⁶⁹ Mütercim aktardığı yorumun, Ali el-Kârî'nin zayıf bulduğu görüş olduğuna ayrıca işaret edilmelidir.

Kasidenin beşer beyit halinde tercüme edilmiş olması⁷⁰ esere kısmen şerh hüviyeti kazandırmıştır.⁷¹ Mütercim, şerh düzeyindeki katkıları çerçevesinde bazı kelimelerin etimolojisine veya tekil-çoğul durumuna dair bilgiler vermektedir. İki, on üç ve otuz birinci beyitlerde bu tavrın örnekleri mevcuttur. O, bazen de açık veya dolaylı olarak Kur'ân ayetlerine işaret etmektedir. Nitekim on, on iki, elli üç ve elli beşinci beyitlerin tercümesi esnasında Kur'ân ayetlerine atıflar yapıldığı görülmür.

Mütercim, kasidede geçen bazı kelimelerin tanımını da yapar. Üçüncü beyitte *nehel* ve *'alel*, dördüncü beyitte *kazâ*, yirmi dokuzuncu beyitte *hırbâ*, otuz birinci beyitte *'ayfal*, otuz ikinci beyitte *nâ'ûn*, otuz altıncı beyitte *hadbâ* ve elli dördüncü beyitte *ka'fâ* kelimelerinin açıklanması buna örnektir. Bu açıklamalar bazen bir şahsın tanıtılması şeklindedir. Örneğin, otuz dördüncü beyitte Kâ'b'ın dedesi *Ebû Sülmâ* hakkında bilgi verilmektedir. On birinci beyitte geçen ve Arapçada sözünü tutmamasıyla meşhur olan *'Urqûb* adlı şahıs ise ilgili mesele/atasözüne konu olan hikâyesiyle birlikte işlenmiştir.

Abdülbâkî b. Ahmed nâdiren gramer tahlillerine yer verir. Sözcülemi, otuz ikinci beyitteki bazı kelimelerin, otuz birinci beyitte geçen *nükd* kelimesinin sıfatları olduğunu belirtir. Otuz dokuzuncu beyitte, sözlük anlamlarını kastetmiş olsa bile *ma'şûd*, *'izzî*, *merâh*, *mâlik* (ünlü gramerci İbn-i Mâlik'i çağırıyor), *şarf*, *binâ*, *idgâm* ve *'lâl* gibi kavramlar kullanması gramer içerikli bir tasarruf sayılabileceği gibi onun şair ve mütercim olduğu kadar ilim ehli bir zat olduğunu da gösteren ilginç bir anekdot olarak okunabilir.⁷² Kavâid ehlinin on üçüncü beyitte hazf ü îsâl bulunduğunu ifade eden görüşüne yer verdikten sonra fevâid ehlinin görüşü ola-

⁶⁸ Süyûtî, *Kühû'l-murâd*, 407.

⁶⁹ bk. Ali el-Kârî, *Fetħu bâbî'l-is'âd*, Köprülü Ahmed Paşa, 343, 114a-b.

⁷⁰ Bunun tek istisnası otuz sekizinci beyittir.

⁷¹ Bu çerçevede Dr. Elife Ateş tarafından "Ka'b. b. Zühre'nin "Kaside-i Bürde"sine Abdî'nin Yazdığı Manzum Şerhin Niteliği" başlıklı bir makale kaleme alınmıştır. Bu makalede yazar, Kılıç Ali Paşa nüshasından hareketle eserin ilk beş beytini inceleyerek Abdülbâkî b. Ahmed'in tercümesinin aslında bir şerh olduğunu ispata çalışmaktadır.

⁷² Eserin girizgâhında geçen (*Egerçi muhtaşar kıldım risâle denilir nâmı / Mu'favvel kılsa câ'izdir anı erbâb-ı me'ânî / Na'zar kılsa buna 'ârif, olur tenmîkına râğib / Kılar hem nâzımın şâhib ki men' etmez anı hâcib / Neler inşâ eder ashâb-ı himmet fart-ı hubbünden / Fesâhatle belâgatle kelâmın nûr-i lübbünden*) mısraları da inşâ, kelâm, fesâhat ve belâgat gibi kavramların yanı sıra, Teftâzânî'nin *Muhtaşaru'l-me'ânî*'si ile *el-Mu'favvel*'ine ve Râğib el-İsfahânî, İbnü'l-Hâcib gibi dilcilere birer atıf olarak görülebilir. Beyitler için bk. Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i terceme-i Kaşide-i Ka'b b. Zühre*, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 80a-b.

rak beytin tasavvufî yorumunu yapması da ilginç örneklerden biridir.

Abdülbâkî b. Ahmed, birkaç yerde ise kasidenin belâgat yönüne dokunmaktadır. Bunun en belirgin örneği, elli yedinci beyitte kasidenin hüsn-i ibtidâ ve hüsn-i intihâ sanatları açısından sahip olduğu üstün konuma işaret etmesidir. Birinci beyitte, şairin (لَاخِث) veya (ذَهَبَتْ) değil de (بَانَتْ) fiilini tercih etmesinin nedenini ve ikinci beyitte (سَعَاد) kelimesinin tekrar edilmesini izah etmeye çalışması da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Tercümenin en dikkat çekici özelliklerinden biri, kasidenin tasavvufî yorumlarına yer verilmesidir. Su'âd'ın atının hak yolunun sâlikine benzetilmesi ve at ile sâlik arasında karşılaştırmalar yapılması eserde sıkça rastlanan bir durumdur. Mütercim, Kâ'b'ın Hz. Peygamberden af umudunu içeren otuz sekizinci beytin tercümesi esnasında bu vesileyle kendi günahlarından af talebini içeren duygularını aktarmış ve diğer beyitleri beş beyit hâlinde işlenmişken bu beytin izahına on iki beyit tahsis etmiştir. Tercümenin tamamında bu tasavvufî havayı gözlemlemek mümkündür.

Bânet Su'âd kasidesi Hz. Peygamber'in huzurunda okunduğu için kasidenin inşâd esnasında Resûl-i Ekrem'in, beğenisini ifade eden tepkilerde bulunduğu dair çeşitli rivayetler nakledilir. Abdülbâkî b. Ahmed yeri geldikçe bu rivayetleri de aktarmaktadır. Nitekim yirmi beşinci beyit vesilesiyle, kasidede anlatılan devenin hurrelerinden kastın ne olduğuna dair aşıpla diyalogu, ellinci beyitte Kâ'b'ın *süyûfü'l-hind* ifadesini *süyûfullah* olarak düzeltilmesi, elli birinci beyit okunurken, Hz. Peygamber'in, memnuniyetinin bir göstergesi olarak ashâbını kasideyi dinlemeye teşviki gibi açıklamaları buna örnek verilebilir. Bu tasarruflar sonucunda, mütercimin faaliyetinin literal bir tercüme aşığı söylemek mümkündür.

Sonuç

Yazma eserlerin neşrine yönelik ilgi son yıllarda ivme kazanmıştır. Arap dili gramerine dair eserlerin önemli bir kısmı akademik çalışmalara konu edilerek incelenmiş ise de özellikle Arap edebiyatı sahasında araştırmacıların ilgisini bekleyen bir hayli eser mevcuttur. Kâ'b b. Züheyr'in edebiyat tarihinde *Bânet Su'âd* adıyla bilinen, Hz. Peygamber'in şaire hırkasını hediye etmesi nedeniyle *Kaside-i Bürde* olarak da anılan meşhur şiiri üzerine yapılmış çalışmaların ciddi bir kısmı yazma halindedir. 18. yüzyıl Osmanlı ediplerinden Abdülbâkî b. Ahmed, eseri manzum olarak beşer beyit hâlinde tercüme etmesi, tercüme girizgâhta adını zikrettiği Ali el-Kârî'nin *Fethu bâbi'l-is'âd fî şerhi Bânet Su'âd* adlı eserinden süzdüğü şerh düzeyinde bilgilerle beslemesi ve kendi iç dünyasını yansıtan duygularla metni zenginleştirmesi gibi özellikleriyle bu alanda örneği az görülen kıymetli bir çalışma ortaya koymuştur. Diğer kaynaklarda yer alan iki beyti, muhtemelen

nüsha farklılığına bağlı olarak atladığı tespit edilen mütercimim, bir beytin tercümesinde ise istifade ettiği şerh sebebiyle diğer şârihlerin yorumundan ayrıldığı görülmektedir. Muhtelif vesilelerle Kur'ân ayetlerine doğrudan veya dolaylı olarak atıfta bulunulan, kelime bilgilerine yer verilen tercümede nadiren de olsa gramer ve belagat açıklamalarına rastlanmaktadır. Tasavvufî bir kişiliğe sahip olduğu da anlaşılan Abdülbâkî b. Ahmed'in çalışmasında bu tasavvufî yön öne çıkmakta ve çoğu kez kasidenin literal anlamından mistik anlamına geçiş yapılmaktadır. Bu çerçevede kendi iç duygularını da esere yansıttığı görülen mütercimim bu faaliyeti sonucunda eser tercümeden şerhe ve hatta bir telife kadar uzanmış olmaktadır. Tespit edilen iki nüshasından hareketle neşri ve akademik bir değerlendirmesi yapılan bu çalışmayla eser ilim dünyasına kazandırılmıştır

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The author declare no conflict of interest. / Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynaklar

- » Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i Kaşide-i Zuhru'l-me'âd*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 784, 92a-116a.
- » Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i Terceme-i Kaşide-i Hemziyye*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 2a-75a.
- » Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i Terceme-i Kaşide-i Ka'b b. Zühayr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 3527, 78a-95b.
- » Abdülbâkî b. Ahmed, *Manzûme-i Terceme-i Kaşide-i Ka'b b. Zühayr*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa, 784, 57a-91b.
- » Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-is'âd fi şerhi Bânet Su'âd*, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Köprülü Ahmed Paşa, 343, 80a-117b.
- » Ateş, Elife. "Ka'b b. Zühayr'in "Kaside-i Bürde"sine Abdî'nin Yazdığı Manzum Şerhin Niteliği". *International Journal of Filologia*, 3/4 (2020), 148-163.
- » Demirayak, Kenan. "Kasîdetü'l-Bürde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/566-568. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- » Fâhûrî, Hannâ. *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî*. Beyrut: el-Mektebetü'l-Bûlisiyye, 12. Basım, 1987.
- » Hamevî, İbn Hicce. *Şerhu kaşideti Ka'b b. Zühayr "Bânet Su'âd" fi medhi Rasûlillâh*. thk. Ali Hüseyin el-Bevvâb. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1406/1985.
- » İbn Hişâm, Cemâlüddîn Muhammed. *Şerhu kaşideti Bânet Su'âd*. thk. Abdullah Abdülkâdir et-Tavîl. Kahire: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1431/2010.
- » Makkarî, Şihâbuddîn Ahmed b. Muhammed. *Nefhu't-ţîb min ğusni'l-Endelüs er-rafiğ ve zikru vezîrihâ Lisâni'd-dîn İbni'l-Haţîb*. thk: İhsân Abbâs. 7 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdir, 1968.
- » Savran, Ahmet. "Kâ'b b. Zühayr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/7-8. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- » Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn. *Kühû'l-murâd fi beyâni Bânet Su'âd*. thk. Mustafa 'Uleyyân. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1426/2005.
- » Tebrîzî, Ebü Zekeriyâ el-Hatîb. *Şerhu't-Tebrîzî 'alâ Bânet Su'âd li-Ka'b b. Zühayr*. thk. Abdürrahîm Yûsuf el-Cemel. Kahire: Mektebetü'l-Âdâb, 1423/2003.
- » Yeşildağ, Abdussamed. "Bânet Su'âd Kasidesine Yapılan Çalışmaların Tesbiti Üzerine-I". *NÜSHA* 13/1 (2013), 7-42.
- » Zeyyât, Ahmed Hasen. *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî li'l-medârisi's-şâneviyye ve'l-'ulyâ*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2006.